ANUL I — Nr. 3 3 Lei 10 AUGUST 1923

GLASUL MINORITĂȚILOR

Organ minoritar maghiar

Director răspunzător:
Dr. ELEMÉR JAKABFFY

Redactor răspunzător:
Dr. ŞTEFAN SULYOK

Politică minoritară fără partide minoritare?

De **Dr. Iosif Willer.**

Ne-am mirat foarte mult, când la adunarea partidului averescan dela Sibiiu s'a format părerea despre noi, popoare minoritare, că ar trebui să părăsim partidele politice, desinestătătoare şi organizate pe baze naţionale spre a căuta loc fiecare, conform caracterului său individual, conform cu părerea sa privitoare la vederile şi curentele mondiale şi conform intereselor sale, într'un partid românesc existent. N'am putut nici decum înţelege, că un partid, care a anunţat cu atât avânt spiritul său naţional puternic, să-şi piardă cu totul acest spirit atunci, când acest spirit ar trebui, sau cel puţin ar putea ataca minorităţile slabe. Mirarea noastră s'a potenţat până la uimire, când la adunarea partidului ţărănesc din Timişoara am auzit la fel această concepţie din gura conducătorului ţărănist idolizat. Noi, deşi n'am considerat partidul ţărănesc la fel cum o fac liberalii cu gură mare, de bolşevic, totuşi l-am considerat de o formaţiune politică, în a cărui democraţie şi stăruinţe într'adevăr liberale nu poate să se îndoiască nimenea. Aşa credem, este superfluu a expune mai pe larg, că este cam curios acel liberalism, care ridică dificultăţi în contra organizării unei minorităţi etnice pe baza ideilor naţionale.

A şi primit răspunsul potrivit d-l Mihalache la această teză politică curioasă. Nu a fost combătut, nu a fost atacat, nu a fost ridicolizat şi satirizat, ci ceeace este mai rău ca toate aceste: a fost lăudat. L'a lăudat anume prietenul său cel mai bun, d-l Marghiloman, şeful partidului conservator, cu care are obiceiul să-şi schimbe zi de zi prin organele sale, cele mai întortochiate înjurături, cele mai grave acuze, cele mai odioase ofenze ale luptei pe moarte şi pe viaţă. Marghiloman de astădată a fost foarte mulţumit cu iubitul fiu de ţăran din Regat şi astfel îl laudă în coloanele ziarului „Timpul":

„Cea mai importantă chestiune pe care o ridică d-l Ion Mihalache, în ultimul d-sale discurs, e, desigur, cea a participării minorităţilor etnice la vieaţa politică a ţării noastre. În această chestiune noi ne-am spus încă de mult cuvântul şi ne pare bine când constatăm că vederile partidului ţărănesc coincid cu ale noastre.

D-l Mihalache, servindu-se de date istorice, a arătat că nu e bine că minorităţile etnice din cuprinsul unei ţări să fie constituite în partide şi grupări politice separate, din serioase motive politice şi economice.

Din punct de vedere politic, nu e bine ca minorităţile etnice să formeze partide aparte, întrucât izolarea în care le pune această situaţie le poate îndruma să-şi caute un sprijin în afara hotarelor. Şi nu se ştie dacă acest sprijin din afară de hotare le-ar dace numai la satisfacerea nevoilor lor culturale, sau şi — cum n'am dori să fie cazul maghiarilor din ţara noastră — la mişcări subversive şi de iridentă.

Din punct de vedere economic, în mod firesc minorităţile etnice trebue să concure la intensificarea vieţii economice a ţării în care trăiesc şi se bucură de deplină egalitate de drepturi.

Dar, dacă orientările lor politice ar fi altele decât cele ale massei locuitorilor ţării, capitalurile extrase de ei prin muncă productivă sau împrejurări favorabile, ar trece hotarele pentru a ajuta la buna-stare economică a ţărilor a căror populaţie principală şi conducere politică ar fi de naţionalitatea acestor minorităţi.

Iată deci că, sub orice latură ar fi privită chestiunea, fără să mai socotim drepturile strămoşeşti şi de tradiţie ale minorităţilor etnice, aceste minorităţi trebuesc atrase spre viaţa politică generală a ţării, nu ca partide şi grupări politice aparte, ci ca conponenţi ai partidelor politice existente sau cari se vor înfiinţa. Lucrul acesta există: e o minoritate etnică care l-a înţeles şi care — poate şi prin faptul că nu-şi putea căuta un sprijin politic temeinic aiurea — i-a şi corespuns. E vorba de minoritatea etnică evreiască, răspândită astăzi în număr important în partidele liberal, conservator-progresist, al poporului şi ţărănesc, deci în aproape toate partidele politice de guvernământ din ţara noastră".

Situaţia se prezintă aşadar astfel, că „contopirea politică" o doreşte partidul averescan, ţărănesc şi conservator-progresist; dar nici liberalii nu se înstrăinează prea mult de ea, doar ei răsfaţă la sânul lor pe renegaţii maghiaro-germani şi se mândresc cu ei, par'că ar fi nişte preţioase odoare familiare. Singur partidul naţional e acela, care pe faţă respinge ideea aceasta, găsind de lucrul cel mai natural în lume, că minorităţile etnice să se organizeze pe bază naţională.

Este o greşală tristă acea dorinţă cruntă a vieţii publice româneşti, în special a celei din Vechiul Regat, dorinţă aproape nemiloasă, ca minorităţile să-şi abandoneze partidele lor independente spre a se contopi în partidele regnicolare româneşti. Aceasta este negarea deschisă a dreptului de existenţă al minorităţilor. Oare cum se vor putea exprima dorinţele sau plângerile minorităţilor pe terenul vieţii politice sau în parlament, dacă dispar partidele, a căror program mărturisit cu cinste e chiar apărarea intereselor minorităţilor? Prima obligaţiune a unui deputat, care se cere într'un partid politic, este disciplina de partid. Este evident, că oamenii minorităţilor mereu ar viola aceastâ disciplină, ceeace ar avea tristul rezultat, că în timpul cel mai scurt ar învenina definitiv relaţia între majoritate şi minoritate, devenită suportabilă. Aceea nu o poate pretinde nici cel mai optimist politician minoritar, dela nici un partid românesc — cel puţin dela cele existente nu — ca să înscrie pe drapelul lui apărarea adevărată a minorităţilor şi ţinerea chestiunei minoritare permanent la ordinea zilei.

Motivele arătate sunt dealtfel foarte slabe. Din punct de vedere politic este cu totul natural că minorităţile României îşi consideră de punctul cel mai sfânt al programului lor, a lupta pentru conformarea la tratatul de pace din Paris şi pentru egalitatea integrală a minorităţilor în cele politice, economice şi culturale. Această ţinere în seamă a intereselor lor vitale nu exclude nici pe departe posibilitatea, ca în chestiile de importanţă generală pentru Stat, să se aşeze la ideile vre-unui partid politic şi să colaboreze umăr la umăr cu unul sau altul dintre partidele româneşti. Dar pentru această colaborare desigur salutară nu găsim necesară contopirea deplină.

În chipul cel mai categoric suntem nevoiţi a respinge presupunerea, că strângerea într'un partid politic independent ar însemna numai decât iredentism. Mai ales noi ungurii trebue să alungăm numai decât această fantasmagorie, căci în primul rând sau excluziv nouă ni-se adresează cuvintele „Timpului". O ştim prea bine, că mâna puternică a sorţii ne-a despărţit de conaţionalii noştri şi ne-a silit, că aci pe pământul Statului nou să ne găsim existenţa. Noi nu aşteptăm triumfarea drepturilor minoritare dela ascunzişuri secrete şi încercări stupide, ci o aşteptăm dela convingerea opiniei publice române şi dela rezultatul izvorît din munca noastră cinstită, din purtarea noastră conştientă şi din respectarea legilor.

Ne pare foarte rău, dar nu înţelegem interesele acelea economice. De roadele activităţii noastre economice în primul rând am avea noi nevoie şi aşa credem, că majorarea averei noastre este totodată şi interesul Statului român. (Cu atât mai vârtos, că minorităţile etnice contribue în proporţie cu numărul lor de suflete, mai mult la suportarea cheltuelilor Statului. Cine nu ar şti-o aceasta nici astăzi, să binevoiască a căuta, cât impozit plăteşte oraşul minoritar Timişoara faţă de Bucureşti?)

Durere, noi ungurii nu putem confirma argumentele economice ale d-lor Mihalache—Marghiloman nici pentru aceea, că activitatea noastră economică nu poartă în sine caracterul minoritar. Dimpotrivă. Afară de faptul, că în toate direcţiunile întreprinderilor minoritare sunt şi români, situaţia precară de azi a vieţei economice nu admite nici decum ca întreprinderile să arunce averile pentru scopuri ilicite, pentru iredentism, sau aşa ceva. Am fi fericiţi, dacă ar putea contribui cu ceva la chestiile culturale minoritare.

Cele scrise despre evrei în coloanele ziarului „Timpul" este desminţirea directă a argumentaţiei, dar totodată şi un document splendid referitor la aceea, cât de imposibil este a se vorbi despre evreii, cari trăiesc în România, luându-i într'o categorie sub titlul *evreu.* Căci cuvântul acesta însemnează numai o unitate de religie şi nu altceva. Evrei, cari conform „Timpului" s'au aşezat în partidele româneşti, au voit să dovedească chiar aceea, că nu se consideră de o minoritate etnică, ci de evrei *de naţionalitate română.* Faţă de aceşti evrei sunt cei cari se grupează pe baza conştiinţei lor naţionale evreeşti şi au format partid politic aparte spre dovedirea faptului, că se consideră de naţiune etnică şi acestora nu li-a venit în gând nici când, să se înscrie în alte

partide politice româneşti. Se declară a fi de naţionalitatea evreiască, în schimb însă cei cari s'au înscris în partidele politice române, vor să se numere între aceia, cari se declară a fi de naţionalitate română. Dar dacă aderenţii acestor două curente au drept incontestabil să apară în faţa publicului exprimându-şi calitatea lor sus arătată, oare de ce nu se poate considera a fi de naţionalitate maghiară evreul, care s'a născut în atmosfera ungurească, care gândeşte ungureşte, ungureşte socoteşte, vorbeşte şi în cazurile cele mai multe nu înţelege altă limbă, decât cea ungurească? Dacă se înregistrează cu bucurie drept profit al culturei româneşti lăsământul de miliarde al *românului* Jaques Elias, de ce trebue să sufere într'adevăr insulte ungurii Gombos Benő, Dr. Sebestyén şi Kecskeméti Leopold numai pentru aceea, că n'au nici o poftă să lovească cu pumnul în oglindă, când văd acolo faţa lor proprie?

La tot cazul, bunacuviinţă şi pudoarea obligă pe politicianul minoritar la oarecare rezervă. Chiar şi în presa minoritară maghiară repugnă o recomandare sau ofertă, cu atât mai imposibil este rolul politicianului minoritar, care crede, că poate aranja apropierea româno-maghiară prin gesturi de impulzivitate. Această apropiere o vor putea mijloci numai aceia, în cari au încredere atât minorităţile, cât şi conducătorii adevăraţi ai majorităţii. Dar încrederea isvoreşte numai din respectarea şi cinstea reciprocă. Imbiarea cuiva n'a produs nici când respect, ci o primire suspectă.

Să se gândească numai naţiunea majoritară de azi la vremile trecute, când românii au aderat la partidul maghiar guvernamental! Ce atacuri violente s'au auzit atunci în contra lor!

Până când situaţia noastră minoritară înseamnă un defavor pentru noi, până când avem a ne teme şi ceva de dorit, în ce priveşte progresarea liberă a culturei noastre, până când forţa deosebirei de simţăminte se vâră între majoritate şi minoritate, locul politicianilor minoritari maghiari este într'un singur partid minoritar. Aceea o pot recunoaşte chiar şi d-nii Marghiloman şi Mihalache, că aceste multe „până când", vor fi încă mult timp actuale.

Dealtfel ne putem închipui, că renegaţii, unul şi altul, se simţesc foarte bine în umbra puterei naţiunei majoritare şi beneficiază vesel de fructele dulci, cari îi compete calităţii sale de cetăţean de primul rang. Dar ca şi românii să aibă o părere bună despre aceşti domni şi să nu fie conturbaţi în jurul lor de elementele aceste neplăcute, aceasta, zău, nu o putem crede.

Din grozăveniile aplicării legei agrare.

De **Dr. Iuliu Tornya.**

Alineatul 1 din art. 1 a legei pentru reforma agrară invoacă, ca primul scop al exproprierei, sporirea şi completarea proprietăţilor rurale ţărăneşti. Total contrazîcătoare acestui scop e dispoziţia cuprinsă în art. 10 a legei, conform căreia loturile, celor colonizaţi după 1 Ianuarie 1885, se expropriază până la limita lotului fixat în regiune pentru împroprietărirea îndreptăţiţilor dela art. 86.

E de comun cunoscut, că în baza art. 10 s'au expropriat 23 comune colonizate după 1885 până la lotul fixat în comunele acelea, şi sub pretextul scopului „sporirea şi complectarea proprietăţilor rurale ţărăneşti" s'a luat pământul tocmai dela ţărani, cari dacă n'ar fi avut pământ, trăbuia tocmai să capete. Acestea 23 de comune sunt comune curate ungureşti şi astfel e clar, că pentru ce s'a întrodus în lege art. 10, pare e în contrazîcere cu scopul urmării de legea agrară.

Coloniştii în general au fost colonizaţi pe pământurile cele mai neproductive ale statului; au stârpit păduri şi au plătit preţul de 5—900 coroane pentru câte un iugher de pământ în timp de pace, când a fost maja metrică a grâului 16 coroane, ce corespunde în valoarea de azi alor 30—50 măji metrice de grâu; sumei de 15—25.000 lei la iugher, adecă au plătit pământul lor mai scum, ca cum ar fi fost posibil să le cumpere dela particulari.

În ce priveşte aplicarea art. 10 de către instanţe, pe acestea nu le învinuim, fiindcă 'ş-a făcut numai datorinţa, când a aplicat legea şi a scos din pământurile lor pe coloniştii colonizaţi după 1885. Legea până când nu se schimbă, rămâne în vigoare, şi la aplicarea ei trebue să fie indiferent rezultatul aplicării. Pentru dezastrul alor 26.000 de unguri, cari au devenit de azi pe mâne cerşitori şi stau pe cale către Brazilia, nu judecătorii cauzelor agrare poartă răspunderea.

E drept, că D-l ministru Constantinescu a asigurat deputaţia coloniştilor, că se vor găsi măsuri de a uşora situaţia la esecutarea legii, şi că cuvintele sale frumoasă au rămas promisiuni uitate, dar suntem cu mulţămită faţă de el, că cel puţin a contribuit la liniştirea sufletească a nefericiţilor colonişti. Nu-i mult, dar totuşi ceva.

Trist, că mângăierea n'a ţînut mult, fiindcă la esecutarea legii în loc de a uşora situaţia, s'a aflat calea cum se pot expropria şi coloniile vechi, cari s'au colonizat încă *înainte* de 1885. Esperinţele în aceasta privinţă le fac comunele Ötvösd, Cruceni (Torontálkeresztes) şi Conacul Iosif (Józsefszállás). Comunele acestea au fost colonizate în anul 1869 pe moşiile fostului general Ernest Kiss, ştrangulat de către armata austriacă în 1849 la Arad, care a testat moşiile sale statului maghiar cu condiţiunea aceia, că acela e obligat a coloniza pe ele unguri din regiunea Seghedinului. În baza acestui testament a câştigat Fondul Religionar maghiar dreptul de proprietate pe moşiile din chestie. Fondul Religionar maghiar în cazul prezent fiind constrâns prin dispoziţia testamentară, a satisfăcut obligământului pre cum urmează în documentul următor anexat în original la dosar :

Declaraţie.

Fondul Religionar maghiar prin aceasta certifică, că comuna Ötvösd din judeţul Timiş a fost în anul 1869 colonizată de către stat, şi în acelaş an s'au predat în posesiunea coloniştilor imobilele cuprinse în cartea funduală No. 149 cu întinderea de 1084 jughere 1128 st. □ cu obligământul, că coloniştii sunt obligaţi a răscumpăra imobilele şi a solvi preţul de răscumpărare în decurs de 50 de ani.

Certificăm mai departe, că coloniştii sunt dela timpul colonizării în posesiunea pământelor, cari s'au împărţit lor şi cari îl folosesc ca propriul lor, fiind obligaţi al rescumpăra.

Certificăm în fine, că dreptul de proprietate a imobilelor menţionate s'a transmis cu contractul din 7 şi 13 August cu scopul acela Băncii Altruiste ca mandatorul statului, că să-i introducă în cartea funduală ca proprietari pe colonişti asupra imobilelor, cari sunt în posesiunea lor dela Fondul Religionar maghiar din timpul colonizării.

În baza acestora au întrat coloniştii comunelor Ötvösd asupra 1084, cei din Cruceni asupra 1752 jughere şi cei din Conacul Iosif asupra 951 jughere în posesiune şi anume în anul 1869, când imediat s'a împărţit pământul primind fieştecare colonist câte 9 şi jumătate jughere în posesiune. Atunci s'a făcut parţelarea, care atunci n'a fost înterzisă, fiindcă n'a existat încă legea agrară.

Coloniştii au fost în posesiunea neconturbată a coloniilor şi apropiindu-se timpul de rescumpărare, au făcut oferte spre rescumpărare. Declaraţia coloniştilor din Cruceni conţine următoarele:

Un document

despre regimul vechiu al învăţământului în Ardeal.

de **Dr. Andrei Szabó.**

Cel care vrea să servească viitorul citează de regulă din cele trecute. Cel care îşi caută motive bine bazate pentru punctul său de vedere sau mentalitatea sa, cu care priveşte mersul lumei, se adresează asemenea la trecut şi la istorie.

Aşa fac dela preluarea imperiului atât românii, cât şi minorităţile din simplul motiv, că este obiceiu a continua luptele de ideei cu arme la fel; şi dacă românii răscolesc trecutul, apostrofează intenţionat sau în lipsă de orientare suficientă, totdeauna numai cele nefavorabile pentru unguri şi citează faţă de minorităţi sau fapte întâmplate, sau neîntâmplate, ascunzând adeseori faptele doveditoare în contra afirmaţiunilor lor.

Presa română, mai ales dela congresul Partidului Maghiar din Târgu-Mureş, atacă cu violenţă regimul vechi al învăţământului ardelean, deducând, că ungurii au „suprimat" pe români şi că au pus piedeci artificiale progresării culturei lor.

Documentul, care-l redăm în traducere şi estract, are chemarea să lămurească definitiv „suprimarea" şi „împiedecarea" aceasta deja din secolii trecuţi.

În anul 1657 Doamna Ardealului, Susana Lorántffy a fondat în centrul românismului, la Făgăraş o *scholă* pentru prepararea preoţilor şi învăţătorilor români.

Documentul referitor la aceasta este dovada strălucitoară cum au înţeles a aprecia domnitorii maghiari ai Ardealului progresul culturii în Ardeal, nu al culturei naţionale ci universale şi cum s'au folosit de puterea lor chiar faţă de români. Au pus bazele, au fondat şcoli şi nu le-au închis cum fac guvernele de acum spre ruşinea trecutului clasic al Ardealului.

Iată documentul :*

Noi, Susana Lorantfi, văduva fericitului Gheorghe Rákoczi, oarecândva domn al Ardealului, şcl. dăm de ştire tuturora şi în special dlui Ioan Kemény, primcăpitan al Făgăraşului, prefecţilor, judecătorilor, administratorului şi ofiţerilor din Făgăraş, precum şi boerilor, protopopilor şi preoţilor, celor prezenţi şi viitori. Că noi, fiind datoria noastră principală de a apăra religiunea şi proteja cele bune, văzând în ce neştiinţă se află în domeniul nostru din Făgăraş întregul popor român, atât comunele, cât şi boerii, dar chiar şi cei, cari au însărcinare de a învăţa pe alţii.

Astfel ordonăm, ca să se fondeze aci în Făgăraş o *scholă* românească cu învăţătorii necesari, grijindu-ne de susţinerea şi proviziunea aceleia. Spre dirijarea ei am dispus concipierea unor legi, cari proponându-se fruntaşilor români din Făgăraş, ele au fost cu bucurie acceptate şi ei au promis ajutorul la opera aceasta sfântă, dumnezească.**

Ordinele şi legile urmează astfel:

1. Schola română va fi nemijlocit lângă şcoala maghiară, pentru inspectarea mai uşoară, pentruca *elevii români să poată învăţa ungureşte* şi să poată însuşi mai uşor scrisoarea maghiară şi latină şi în schimb *să poată învăţa şi elevii maghiari, dacă le convine, limba şi scrisoarea română*.

2. Românii vor avea edificiu separat, atât pentru învăţători, cât şi pentru elevi, apoi auditoriu şi curte separată, din care însă va duce o uşă comună la unguri, obligându-se ambii a trăi cu bună înţelegere, altfel se vor pune la pedepse din partea Meşterilor.

3. Imunitatea scholei române va fi aceleaşi ca şcoalei maghiare.

Despre Maestrul român.

I. Să fie un cărturar foarte bun, care să ştie scrie şi vorbi bine românеşte, din şcoala noastră reformată.

II. El va avea oficiul şi împărţirea din ministerul sau consistoriul din Făgăraş şi va depinde de aci.

III. El va învăţa mari şi mici la Abecedarul românesc şi la scrisoarea bună şi exactă română, în special la cetirea Catechismului, Psaltirei şi Testamentului Nou, tipărite la Alba-Iulia, apoi la Capita Catechetica, Tatăl Nostru, Credeul apostolic, Botez şi Spovedanie, mai departe la cântări româneşti, după uzul bisericilor din Caransebeş şi Lugoj. (hoc addito, că aceste se vor srie cu litere româneşti).

IV. Va învăţa în atâte oare, cel puţin ca învăţătorul maghiar.

V. Cu învăţătorul maghiar va ţinea corespondenţa bună, *ca colegi egali* şi amândoi vor ţinea şi cu elevii la olaltă, *spre a nu permite românilor să comită ceva inzultător faţă de unguri şi nici ungurilor faţă de români*, în caz de nu vor face aceasta, se vor pedepsi de magistraţi.

* Documentul original e în archiva bisericei reformate din Făgăraş. Îl redăm în traducere şi estract.

** Până când a funcţionat această *scholă*, nu se ştie, sunt însă notiţe din timpul lui Maria Theresia, referitoare la şcoală, astfel atunci exista încă.

Declaraţie.

Subsemnaţii colonişti din Cruceni declarăm, că cumpărăm pe vecie imobilele Fondului Religionar din Cruceni, cari le ţinem de prezent în arendă . . . şi auume arabilul cu 900 cor., izlazul cu 500 cor. la jugher etc.

Cruceni, la 3 Septemvrie 1912.

Urmează semnatura alor 139 de colonişti şi legalizarea primăriei.

Ministerul cultelor maghiar ca să facă posibile coloniştilor avantagiile asigurate de ministeriul agriculturei la cumpărarea izlazelor, la cari numai în acel caz au putut conta, dacă rezoalvă transacţiunea prin Banca Altruistă, a dispus, ca să se transmită dreptul de proprietate în favoarea Băncii Altruiste.

Cu scopul acesta a transmis Fondul Religionar cu contractul încheiat la 7 şi 15 August 1913 dreptul de proprietate a moşiilor din chestiune în favoarea Băncii Altruiste.

Punctul 3 al acestui contract dispune:

„Cumpărătorul (Banca Altruistă) conform legii şi activităţii stabilite în statutele sale se va nizui a vinde imobilele, cari formează obiectul contractului, întrucât e posibil acelor colonişti locuitori în Ötvösd (Cruceni, Conacul Iosif) şi cu aceia întindere, cari şi cât au ţinut aceştia dela vânzător (Fondui Religionar) în timpul din urmă în arendă."

Acest contract e aprobat de ministerul cultelor în 1913 în baza următoarei împuterniciri regale:

„La expunerea ministrului meu de Culte şi instrucţiune admit, ca să se vindă moşiile Fondului Religionar maghiar din Cruceni cu întinderea de 1720 jughere în preţ de 1,309.213 cor., 981 jughere din Conacul Iosif cu 562.705 cor. 1084 jugh. din Ötvösd cu 637.770 cor. Băncii Altruiste cu scopul *ca se vinde acelea fără dobândă coloniştilor din acestea comune*, şi imputernicesc pe numitul meu ministru să aproabe contractele încheiate.

Viena, la 23 Septembre 1913.

Francisc Iosif mp.
Béla Joncovich mp.

Ofertul făcut încă în 3 Septembre 1912 referitor la rescumpărare de către colonişti a fost acceptat de către Banca Altruistă în 20 Martie 1914, care declaraţie e anexată la dosarul comunei Cruceni.

Colonişiii din Cruceni au anexat şi hotărârea reprezentanţei, cu care au cumpărat izlazul şi decisul congregaţiei judeţului Torontal, care a aprobat la 6 Septemvrie 1918 aceasta hotărâre.

În fine au anexat coloniştii din Cruceni şi o sumedenie de chitanţe, că au solvit cea mai mare parte din preţ încă înainte de l. Decemvrie 1918.

Terminul acesta e important, fiindcă în senzul art. 4, din punctul de vedere al exproprierei, întinderea proprietăţilor se socoteşte după starea lor juridică dela 1 Decemvrie 1918.

După atâtea probe comuna Ötvösd cu hotărârea Nr. 818/1922, iar Cruceni sub Nrul 10/1923 *în numele legii* s'a expropriat în intregime. Aceiaş situaţie în ambele cazuri. Numai în motive e diferinţa, că Ötvösd s'a expropriat ca proprietatea Fondului Religionar, iar Cruceni ca proprietatea Băncii Altruiste. În ambele cauze e motivul, că înstrăinările s'au făcut prin parcelare prohibită de regulament.

Motivare admirabila, numai aceia a trecut comisiunea cu vedere, ca parţelările s'au făcut în **1869** şi că conform art. 4.

„Înstrăinările efectuate dela 1 Decemvrie 1918 sunt fără efect în tot ce priveşte aplicarea legii. *Se excepţionează şi rămân valabile vânzările până la 10 jughere de fiecare cumpărător făcute către ţărani etc.*"

Aşa au pierdut coloniştii în întregime moşiile lor, dintre cari nici care n'a cumpărat mai mult de câte 10 jughere.

Oare aceasta e intenţiunea legii? Oare dacă n'a fost aceasta intenţiunea legiuitorilor, n'ar fi timpul ultim a păşi la modificarea legii ?

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiare. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări, privitoare la minorităţile, de rassă, religiune şi de limbă.

Greşala cardinală.

De **Spectator.**

În urma studiilor mele în materia istoriei stau pe baza determinaţiei filozofice, iar în urma temperamentului meu sunt omul dorinţei de inţelegere. Evenimentele vieţei le văd izvorite din forţă superioară, sentimentele individuale le cumpănez cu răbdare. Fiind radical în politică, am fost şi mai inainte duşmanul exploatări şi al naţionalizmului ofenziv. Natural de prezent, după cataclismul cel mare, n'am nici un motiv, ca să-mi schimb punctul de vedere. Cu o consecvenţă inexorabilă reiau lupta după căderea exagerării maghiare şi în contra exagererilor române victorioase, stând cu fidelitatea cetăţenească pe baza drepturilor minoritare stabilite, durere, până azi numai pe hârtie. Din acest punct de vedere aşi dori a face o privire asupra metoadei politicei române, după părerea mea d'a capo greşite. Aşi dori să spun, că politica românească a pierdut din vedere un punct foarte important: a neglijat psihologia naţiunei minoritare maghiare.

Nu insist pe lângă greşelile cardinale, provenite din răzbunare după preluarea imperiului, carele sunt recunoscute şi scuzate de înşişi bărbaţii de stat. Aceasta azi n'are prea mare importanţă. Aplecarea firească spre răsbunare a invingătorilor este o apucătoare, o pornire naturală omenească mai ales după războiul mondial, care a dărâmat sentimentele cultivate ale solidarităti omeneşti. Ameţeala şi desrobirea sunt sfătuitori răi. Atrocităţile dese nu le-a comis poporul român, bun la suflet, în contra poporului maghiar asemenea bun la inimă, ci le-a comis structura conducerei noui. Brutalităţile, arestările, procesele de înaltă trădare erau în mare parte operile unor indivizi scoşi la iveală din necunoaşterea şi neinsămnătatea lor de mai nainte şi a fost de sine inţeles, că prima garnitură s'a luat, de unde s'a putut. De atunci selecţionarea naturală pe acestia i-a îndepărtat. Găsesc de natural şi acea că se privea cu multă asprime asupra ungurilor, cari nu-şi ascundeau durerea şi inaintea ratificării negau depunerea jurământului de fidelitate, că au început să dărâme instituţiile vechi sub pretextul unificării, cu intenţiunea clădirei de urgenţă a statului naţional chiar şi eventual contra convingerei mai bune. Pot inţelege restrângerea treptată a libertăţii publice. După războaie mondiale e lucru obişnuit să ajungă la putere pornirea absolutistică. Şi în privinţa aceasta nu este deosebire intre leninizm, clemenceauinizm, faşcizm şi balcanizm. Este de inţeles, că dela guvernarea lui Maniu, care pe de o parte maltrata, dar cinstea totuşi pretenţiile culturale ale minorităţilor, am dat înapoi la dictatura liberală brătienistă, naţionalizătoare cu atâta rigiditate, cu religiile asortate după rang, cu politica sugrumării şcolilor şi cu naţionalizmul exagerat. Toate le inţeleg, multe le judec de inevitabile şi destul de multe de scuzabile.

Una nu pot inţelege însă, în primul rând din partea d-lor Maniu et comp., cari cunosc perfect de bine ungurimea, în al doilea rând din partea guvernelor alcătuite din partidele din Regat, cari au fost crescute la orizont european, că n'au luat în considerare caracterul de rassă al ungurilor şi că au stăruit a-i speria şi nu a-i căştiga, au căutat a exploata şi nu a utiliza ungurimea, aceasta energie culurală şi economică, indiscutabil foarte importantă. Am pierdut momentul psichologic, care rar se dă, când ungurii, după ratificarea păcii, deşteptându-se din marea lor durere au inţeles situaţia cinstit şi loial şi sau acomodat acelia definitiv. Bismarck a zis foarte nimerit, că spiritul istoriei trece în repezeală de multeor peste galeria fiecărui bărbat de stat şi genialitatea guvernării constă chiar în acea, că la moment dat caută să-i prindă vălul. Aceasta este marele moment psichologic al istoriei. Chestiunea maghiară în România ar fi tranşată de mult, dacă în momentul ratificării s'ar fi recunoscut sosirea spiritului istoriei. Când

VI. Se va duce cu sârguinţă la biserică, împreună cu şcoala întreagă, va asista la înmormântări şi va cânta acolo conform uzului bisericilor din Caransebeş şi Lugoj, făcând eventual la aceste ocaziuni pe cântăreţul sau predicatorul.

VII. Rugăciunile de toate zilele va traduce cât de curând în româneşte (folosindu-se de ajutorul celor, cari ştiu bine româneşte) le va zice el însuşi în biserica românească, cel puţin până atunci, până când preotul român ordinar le va putea învăţa şi preda.

VIII. Nu va trimite la sate învăţători români, până nu e convins, că respectivii cunosc prompt scrisul şi cetirea românească, ştiu cânta şi au învăţat bine Catechismul.

Despre gramatici şi elevi.

1. Gramaticii de pe întregul teritoriu al Făgăraşului sunt datori a frecventa şcoala din Făgăraş, altfel se vor scoate din funcţia lor de gramatici îndărăt la situaţia de iobagi.

2. Inainte de toate să se obişnuiască cu religiozitate, dimineaţa şi seara să se roage la Dumnezeu, zicând rugăciunile scrise pe seama elevilor la sfârşitul Catechizmului, pe limba română.

3. Vor învăţa şi instruia diligent.

4. Nici un elev nu se va primi fără informaţiuni dela învăţători.

5. Se vor închina în fiece seară în limba română, la fel cum se face în şcoala maghiară. Cei cari omit aceasta se vor pedepsi cu amendă.

6. Cari nu vor învăţa lecţia, vor îi pedepsiţi cu acea, că li-se va lua câte o pâine.

7. Cari vor omite a-se prezenta la serviciul divin de Duminecă şi la înmormântări, vor fi pedepsiţi şi banii ce le compete, îi vor primi alţii, cari sau prezentat la aceste.

8. La înmormântări vor fi retribuiţi la fel ca ungurii.

9. Gramaticul, care vrea să devie preot sau orişicine din schola din Făgăraş, dacă nu a sfârşit studiile pe teritoriul Făgăraşului, nu poate să fie preot.

10. Preot din locuri străine nu va putea veni în regiunea Făgăraşului, până când aci se află cineva din şcoala română. Contrar vor fi pedepsiţi comunele şi protopopii.

11. Gramaticianii, dacă sunt în deajuns instruaţi, au voe să predice în Dumineci şi la sărbători în biserici, dar numai cu ştirea preotului ordinar şi în conţelegere cu el.

12. Gramaticianii şi elevii, dacă au părinţi bine situaţi, nu vor beneficia din favorurile şcoalei.

Vizitatori şcoalei.

1. Vizitatorii şcoalei sunt în primul rând preoţii din Făgăraş, apoi din consistoriu 2—3 Inspectori, cu inteligenţa cuvenită şi cari ştiu bine româneşte, împreună cu câte 1—2 boeri culţi şi cu predicatorii români.

2. Ei vor vizita lunar cel puţin odată şcoala şi vor vizita conştiincios, dacă măestrii şi elevii se conformează legilor.

3. Ei vor aranja de două ori într'un an, la Paşti şi la culesul viilor, examene publice la cari se vor convoca funcţionarii înalţi, boerimea şi preoţimea din Făgăraş spre a vedea progresul învăţământului.

4. Dacă copii cari, spre a învăţa mai mult, vor să treacă în şcoala latină, dupăce au terminat studiile în şcoala română, vor putea fi promovaţi de vizitatori şi admişi la şcoala superioară.

Salariul măestrului român dela noi.

Plată în bani 40 fiorinţi, 16 găleţi grâu, 25 vedre vin, 80 vedre bere, 2 vite, sau în schimb câte 4 fiorinţi şi 25 căruţe lemne.

Dela boeri plată în numărar 50 fiorinţi şi câte o găină la an. Boerii vor da încă câte 50 bani şi câte o găină pe seama elevilor şi copiilor săraci.

Băeţii părinţilor săraci vor fi învăţaţi gratuit.

Gramaticii săraci şi cu credinţă bună vor primi din cetatea mea câte 4 pâini şi anume cei cari au promptitudinea la maestria lor şi la funcţia de predicatori.

Preoţii românii vor da şi ei câte o găină, asemenea şi comunele câte 25 b.

Aceste colecte vor fi administrate de administratorii curţii, fidel şi în caz de ne-achitare vor fi executate de oficianţii superiori.

Noi dar', nefiind aceste legi contrare legilor existente ale Statului şi *fiind absolut necesare spre mărirea lui Dumnezeu şi pentru inălţarea naţiei valahe*, aprobăm aceste legi şi le sancţionăm *jure perpetuo*.

Ordonăm tuturora să se conformeze acestor legi, prevăzându-le cu sigilul nostru. Datum în Arce nostra Fogarasiensi die tertia nono Aprile, Anno Domini Millezimo sexcentesimo Quinguagesimo septimo. (1657).

Susanna Lorántfy impr.

*

Iată, astfel s'a suprimat libertatea învăţământului înainte cu 300 de ani în Ardeal. Atunci era încă permis, că şcolile să steie în „serviciul unei culturi străine", ceace ordinul dlui Pteancu, No. 10596 nu admite Anno Domini 1923.

se va repeţi acesta? Câte sforţări inutile se risipesc acum, câtă neincredere se acumulează în cercurile guvernatoare şi câtă amărăciune în cei asupriţi!

Numai pe bază psichologică se poate guverna. Cunoaşterea minimală a sufletului maghiarimei arată deja, cum trebue procedat cu ei. Acest popor nu se poate subjuga, acesta se poate câştiga numai cu cuvinte bune şi cu inimă bună. Are un proverb, care dă cheia sufletului său: „Cu cuvinte bune îl poţi faee, să prindă pasări!" Dacă se apelează la fidelitate-sa, la cavalerizmul-său şi la spiritul de jertfă, îţi dă şi cămaşa sa. Preţ neinsemnat cere în scimb. Respectarea limbei, a caracterului său naţional, care se topeşte în cultura-sa generală şi a situaţiei sale juridice. În schimb învaţă bucuros limba statului, cum a primit sub dominaţia nedă a Habsburgilor limba germană, odioasă mai inainte; face armata sub drapel străin şi la comandă străină, işi varsă brav sângele chiar şi contra intereselor proprii, cum a dovedit-o aceasta cu o vitejie stupidă în războiul mondial trecut, ţine mult la dinastie, chiar şi atunci, când acesta până la sfârşit stâ departe de interesele sale şi dacă nu i atinge senzibilitatea, este gata la sforţările cele mai mari, mai ales atunci, când în curtea domnitorului străluceşte o *femee mare*. Dela anul 1526 trăind în stat mutilat, se mulţumeşte cu drepturile publice mai mici, cum o dovedeşte soartea fatală a constituţiei din 1867, care numai după marele cataclism şi-a dat sufletul puţin glorios.

Dece *nu* s'a recunoscut punctul aceasta a lui Archimede, dece nu s'a făcut uz de acesta până acum, dece nu se fac măcar incercări? „Da ist der Hund begraben." Dacă guvernul român începe o politică netedă, simplaminte va executa obligaţiunile primite prin tratatul de pace privitoare la protejarea minorităţilor, în legătură, cu cari a primit teritoriile noui, dacă admite pe deputaţii ungurilor în parlament, şi pe reprezentanţii lor la curte, atunci căştigă în ungurime sprijinul nepreţuit. Iar dacă şi după sosirea unui nou moment istoric continuă cu aplicarea răzbunării după metoda evului mediu, dacă nu respectează obligaţiunile angajate pentru protejarea minorităţilor, dacă continuă politica forţei brachiale, inveninează buba maghiară şi otrăveşte intreaga circulaţie de sânge a statului. Nu, la acea să nu se gândească, că reforma agrară în felul ei, naţionalizarea şi lupta culturală vor duce la rezultate bune. Din aceasta luptă ungurii vor ieşi intăriţi numai! Aceste vor cauza o pasivitate intranzingentă şi pasivitatea în cadrul legilor ezistente este o veche armă de apărare a ungurilor.

Este oare nevoe de mărirea rupturei dintre majoritate şi minoritate? Trăim oare astăzi un veac atât de fericit? Este oare interesul unui stat incordarea permanentă? Oare se tem într'adevăr de irredentizm? Contactul, cu oricare ungur serios în primele momente arată, că ungurul în privinţa iredentizmului este absolut un antitalent născut. Toată structura întregii lumi interne a lui contrazice complotelor şi chestiilor secrete.Incercările copiilor, alimentate din dramele de detectivi, din primele vremi tragice, nu pot veni în considerare. Acest popor îşi poartă inima pe palmă şi gândirile sale se nasc aşa zicând in gură. Oare contrastul rasselor ar exclude apropriérea? Nu. Rassa maghiară şi română sunt inrudite. Amăndouă sunt din sânge turanic şi slavon, deosebirea este la unul micul adaus german, la celalt cel latin, ceace se echivalează cu soartea istorică analoagă. Limba lor deosebită, la fel n'are pereche în Europa centrală, aşa că sunt avizaţi unul la altul. Să admitem, că deocamdată se ascund şi pentru viitor inapoia perdelei luptei naţionale. Pericolul comun slav oare nu priveşte la fel *toată* ungurimea şi *toată* românimea? Astfel nu numai câştigarea minorităţii maghiare, dar şi a Ungariei, e un interes românesc bine chibzuit. Ce e drept, felul cum eu privesc mersul lumei, îmi şopteşte altceva: contopirea cadrelor actuale de stat, intr-o unitate mai mare economică. Confederaţiuni, state unite, aceste sunt visurile mele, ca singurele posibilităţi de ieşire din catastrofele de azi.

Rolul splendid ce aşteaptă pe România, care, cu o diplomaţie totdeauna excelentă, a ajuns un noroc atât de minunat la conferinţa de pace, să exploateză situaţia, ceace nu se poate desfăşora altfel, decât prin colaborare strânsă între ea şi Ungaria, eventual chiar şi prin uniune. În politică nu sunt imposibilităţi. Duşmanul de eri poate să devie azi aliat. România şi-a putut găsi şi până acum cu un dar admirabil prietenii şi duşmanii. In politică fantazia reală este mijlocul cel mai potrivit.
Să nu mergem însă aşa departe. Să luăm lucrurile aşa, cum sunt astăzi. Minoritatea maghiară nu se mai poate privi astăzi de un duşman invins, care să trebuiască a se lega în fiare. Ungurii sunt un nou grup de cetăţeni, cari trebuesc utilizaţi. Cât se poate de cuminte, în baza principiului „suprema solus". Cu excluderea oricărui subiectivism înfumurat. Să o facă guvernele. Să o facă şi clasele, apropriându-se unele de altele. Deja au început-o scriitorii şi artiştii, ici-colo dascălii. Şi-au gustat sufletele, şi le-au găsit dulci. Nu s'a clătinat prin aceasta temeiul României mari şi nici minoritatea maghiară nu a devenit obraznică. Nu trebue altceva, decât recunoaşterea, că am umblat până acum fără motive pe cărări greşite. Ungurii umblă cinstit pe calea loialităţii datorite patriei noui. Aceasta i-se impune de interesele sale binepricepute. Să o facă şi puterea. Trebue urmat sfatul marelui înţelept maghiar, Francisc Deák: „Paltonul, care s'a imbumbat rău, trebue desbumbat şi din nou imbumbat dela început." Are dreptate un proverb tătăresc: „Mai bună e o pace slabă, decât un războiu gras."

Roşu-albastru.

Pe baza legei controlului străinilor şi înfiinţării unui biurou al populaţiei s'au făcut şi la Lugoj şi la Caransebeş înscrierile la biroul populaţiei.

N'am putut constata, dacă modelul buletinelor de înscriere s'a tipărit la fel în ţara întreagă, destul atât că în aceste oraşe susmenţionate s'au eliberat buletinele de înscrieri în două colori. Şi anume: românii au primit buletine de coloarea albastră, iar neromânii, ungurii, nemţii, şvabii, sârbii, evreii şi toate celelalte naţionalităţi de coloarea roşie.

Odinioară, în veacul antic sclavii grecilor erau semnaţi, spre deosebire de elenii liberi, cu var pe fluerul piciorului. In evul mediu străinii veniturî în oraşul Bologna au fost nevoiţi a cere dela autorităţi ştampilarea degetului mare cu un sigil de coloarea roşie, altfel n'au avut voe a întra între porţile cetăţii. Tot în acest veac în cele mai multe oraşe s'au ars cu fier semne distinctive pe fruntea şi mâinile răufăcătorilor şi adulterilor. Chiar şi în secolul trecut se mai pot găsi cazuri, când structură socială, feudală şi dominaţia absolutistică a dat dispoziţiuni că oamenii din clasele inferioare să fie deosebiţi prin semne exterioare dela ceilalţi.

In timpurile aceste vechi mai putem înţelege oarecumva deosebirea exterioară între om şi om. Acum trăim însă în veacul al XX-lea. In veacul ideilor măre e al democraţiei. Şi mai avem şi o lege fundamentală în România, constituţia ţării, votată de „aleşii" poporului român şi sancţionată de Rege, în care să zice: „Toţi Români, fără deosebire de origină etnică sunt egali înaintea legii şi că nu se admite în Stat nici o deosebire de naştere etc.", cum totuşi se pot ivi astfel de însemnări astăzi?! Ori nu suntem toţi cetăţeni cu drepturi egale? Nui destul că guvernarea, unde numai poate, ne face semnul, că ne consideră de cetăţeni de al treilea rang. Acum să ni-se impuie şi purtarea unui bilet de legitimaţie, a căruia coloare are să arate deja, că nu suntem cetăţeni protejaţi de Stat şi că ne compete un tratament deosebit?!

Dar nu mai facem multe comentări. Să judece opinia publică română, dacă este admisibil azi un uz din veacul antic, dacă prin perceduri la fel se poate oare câştiga simpatia adevărată şi frăţească a minorităţilor şi se poate oare armoniza interesele popoarelor spre binele ţării.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareşicari greşeli gramaticale sau de topică, rugăm onoraţii noştri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuţi şi aderenţi ai culturii maghiare, în decurs de 4 ani, ne-a fost imposibilă însuşirea mai perfectă a limbei române şi astfel sperăm, că eventualele greşeli vor fi scuzabile, drept răsplată stăruinţelor noastre.

2, 1—12
Fabrica de Bere S. A. în Turda
?
Berea din Turda e cea mai bună

Cea mai bună încălţăminte
= are marca cunoscută =
CHAUSSURES ECHO
3, 1—10

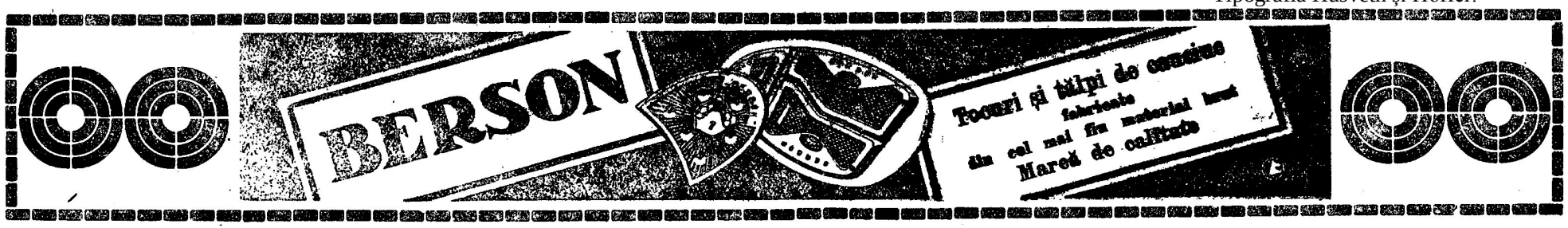
MAGAZIA
de producte şi de mărfuri
din ARAD, Soc. Anonimă
Primeşte în casa sa de magazii cu 7 etajuri pentru înmagazinare şi manipulări orice cereale, producte şi mărfuri comerciale. Linii industriale proprii. Elevatoare.
Capacitate de primire
1200 vagoane
Magazii şi birou:
CALEA CURTICI
Telefon 807 4, X1.

GHETELE
TURUL
sunt cele mai bune.
Depozite în toate oraşele.
5, 1—12

Saci
Sfoară
Frânghie
6, 1—24
DESIDERIU HAVAS
TIMIŞOARA

Franzbranntwein
D I A N A
e încă neînvins.
8, 1—8

Redacţia şi Administraţia: **Lugoj,** strada Regele Ferdinand Nr. 20. Tipografia Husvéth şi Hoffer.